

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. G. Orik:
Om Jingemann's
Norgesalmer.

OM INGEMANNNS MORGENSALMER

AF

H. G. OLRİK

INGEMANNNS syv „Morgenpsalmer til Brug for Eleverne i Sorøe Aca-
demies Skole“, digtede i Oktober 1822, har kun været Genstand
for ringe Omtale fra deres Side, som har skrevet om Digteren og
hans Værker. I de tre Ingemann-Monografier af H. Schwanenflügel
(1886), Jens Nørregaard (1886) og Rich. Petersen (1889) nævnes
de kun i Forbigaaende og faar blot tillagt Betydning som dannende
et Mellemlid mellem Ingemannns første kristelige Poesi i Digtsam-
lingen „Julegave“ (1816) og den omfattende Salmedigtning, der en
halv Snes Aar senere fremkom som „Højmesse-Psalmer til Kirke-
aaets Helligdage“ (1. Udgave 1825, 2. Udgave med et Tillæg af
andre Psalmer samt Morgen- og Aftensange 1843). Hos Vilh. An-
dersen hedder det (i Illustr. dansk Litteraturhistorie, 1924, S. 235)
om Morgensalmerne, at de „har samme Stil som Julegave-Digtene,
hvis Forudsætninger dels er den religiøse Ode fra det 18. Aarhun-
drede hos Ewald og Thaarup, dels Novalis' aandelige Sange, tilsat
et svagt Præg af Stedet [ø: Sorø]“, og i Kjeld Galsters Ingemannns-
skrifter nævnes Morgensalmerne kun kortelig (i Fra Ahasverus til
Landsbybørnene, 1927, S. 127) med Paavisning af, hvor lidet det i
dem er lykkedes Digteren at skrive for Børn, og i hvor overdreven
Grad de indeholder Ord som Lov, Tak og Pris („Halleluja“). Noget
udførligere omtales Salmerne og deres Oprindelse af Ingemannns
seneste Biograf, F. Rønning, som dels (i B. S. Ingemannns Liv og
Digtning, 1927, S. 189) anfører — med Angivelse af Salmernes Be-
tydning for en enkelt Samtidig — hvorledes Ingemann i denne
Digtning er „paa Vej til at dale ned fra den opskruede Højde i de
tidligere „Hymner“ og „Religiøse Oder“ og til at synge jævnt“,
dels — med et Optryk af 5 af Morgensalmerne — (i B. S. Inge-
mannns Digte i Udvalg 1919, S. 119 f.) giver Eksempler paa, hvor-

ledes der i disse Salmer er „noget af den Ingemann, der skulde naa sin fulde Udfoldelse i „Morgensange for Børn“ (1837)“.

I det følgende skal, tildels paa Grundlag af nyt ved Arkivundersøgelser fremskaffet Materiale, gives en samlet Fremstilling af de Vilkaar, hvorunder Morgensalmerne fremkom og blev taget i Brug i 1822—23, og af Ingemanns eget Syn paa dette Arbejde tillige med en Omtale af Samtidens og Eftertidens Opfattelse deraf. Under Hensyn til, at disse Morgensalmer næppe er almindelig kendte, aftrykkes de her efter Originaludgaven fra 1823.

Søndagspsalme.

I

Mel. Af Højheden oprunden er ic.

En hellig Morgensol opstaaer,
Med Høitidsglænds den stille gaær
Henover Sø og Skove.

Op, hver en Sjæl paa viden Jord,
Som paa den Herre Christus troer,
Stat op, bin Gud at love!
Tier, flygter, Jordens Sorger!
Himlens Borger
Fred er givet —
Himmelfred i Jordelivet.

Fra Dagvært hvile skal din Haand,
Og hvile skal i Gud din Aand!
Hver Jesu Christi Tjener!
Han ei i Graven os forlod:
Med Søndagsjolen han opstod,
Hans Morgen os forener.
Lad os frydes og tilbede!
Fred og Glæde
Os er givet —
Priis Opstandelsen og Livet!

II

Mel. Hvo istun lader Herren raabe.

Vær lovet Du, som evig vaager
Mens Verber slumre under Dig!
Dit Bink bortvister Jordens Taager,
Og Nat til Dag forvandler sig.
Du kom dit mindste Barn ihu:
Vor Gud høiløvet være Du!

Du aabned vore Dønlæge;

De lukkes evig, naar Du vil —
O, lær os bede, lær os vaage
Og prise Dig, mens vi er til!
Lad ogsaa Sjælens Døe see!
Vor Gjærning i dit Navn lad stee!

Og hvad vi see og hvad vi høre,
Hvad Sjælen fatter af din Aand —
Lad det til Dig, vor Gud, os føre!
Vor Salighed er i din Haand.
Indslut al Verden i din Faavn!
Bønlyt os Gud, i Jesu Navn!

III

Mel. Mind nu op i Jesu Naan.

Baagn og bryd i Lovsang ud,
Baagn, hver Sjæl paa Jord, som sover!
Himlens Engle talter, lover,
Priser med os Livets Gud!
Lad for Dagen, som oprinder!
Lad for Himmellyftet hist!
Lad for Gravens Seiervinder!
Lad, o Gud, for Jesum Christ!

Lad for Aanden, Du os gav,
Som ei Nat — ei Død ubslukker!
Lad for Aanden, som oplukker —
Sprænger mægtig Sjælens Grav!
Lad for Livet, som henfarer!
Lad for det, som varer ved!
Livets Herre og Forklarer!
Lad og Priis i Evighed!

IV

Mel. Breden din aften.

Bleg Morgenstjernen smiler og forsvinder,
Et større Lys nu over Jord oprinder,
Det kommer hist fra Østens Palmestove —
Op, Gud at love!

Udsmyk dig, Jord, med Glandsen fra
det Høie!
Opløst dig, Sjæl! og straal i Fryd,
mit Die!
Med Stjernen hist gif forbum Østens Vise
Guds Søn at prise.

Du Aandensol, for hvem hver Stjerne
svinder!
Den Sjæl ei døer, for hvem dit Lys
oprinder.
Bær lovet, Gud, for Himmels
Morgenstunden
— Den er oprunden.

V

Mel. Søde Jesu, vi er her.

Lover Herren! han er nær,
Naar vi sjunge, naar vi bede:
Samles i hans Navn vi her,
Er han midt blandt os tilstede.
Priis ham, Gamle, priis ham, Unge!
Priis hans Navn, hver Barnetunge!

Herre, vær os evig nær!
Vær os nær, naar Sol oprinder,
Og naar Sol og Stjernefjær
I den dybe Nat forsvinder!
Iad bin Aand ei fra os vige
Til vi see Dig i dit Rige!

VI

Mel. Nu velan vær seiff tilmode.

Herre, Fader! Iad min Tunge
Som min Sjæl looprife Dig!

Himlens Fugle Dig lovsjunge,
Naar din Sol opløfter sig.
Alt hvad aander lover Gud,
Jorden smykker sig som Brud,
Og i Himlens Straaleklæder
Marf og Sø og Skov sig glæder.

Iad paa Morgenrødens Binge
Sjælen løfte sig fra Jord!
Herre, Iad min Aand sig svinge
Til det Lys, hvori Du boer!
Iad forklaret mig engang
I en salig Morgensang
Med Seraphers Hymnetone
Hilse Lyset om din Throne!

Paa Ugens sidste Morgen.

VII

Mel. Svo veed hvor nær mig er min Ende.

Stiig frem, o Dag med Dødens Minde!
I Graven Livets Konge laae:
Hvad Jorden eier, maa forsvinde,
Hvad Verden gav os, skal forgaae;
Dog selv paa Dødens stille Dag,
O Gud, vor Lov og Priis mobtag!

Ei Død, ei Grav, ei Mørkets Rige
Forferde dem, som paa Dig troe!
Skal jeg i Styggers Dal nedfige,
Min Sjæl skal ei i Ratten boe;
Tilskuffes Graven over mig,
Min Gud, jeg lever dog i Dig.

Din Røst kan Jorden gennemtrænge
Og røre de Hensarnes Been,
Din Engels Haand min Grav kan
sprænge

Og vælte bort dens tunge Steen:
Bær lovet Gud! jeg veed det vist —
I Død er Liv ved Jesum Christ.

I

Da Sorø Akademis Skole med Begyndelsen af Oktober 1822 traadte i Virksomhed, var af dens Lærerpersonele kun Direktor E. G. Tauber samt Lektorerne N. Fogtmann (senere Biskop i Ribe

og Aalborg) og C. F. Molbech Skolemænd af Fag, og af dem var atter Fogtmann, der siden 1815 havde været Adjunkt og fra 1820 Overlærer ved Herlufsholms Skole og Opdragelsesanstalt, den eneste som besad Erfaringer, der kunde komme den kostskolemæssige Side af den nye Virksomhed i Sorø til Nytte¹. Han nedskrev da ogsaa straks den 2. Oktober 1822 „foranlediget ved det som baade Herr Directoren og nogle af de Herrer Lectores have talt med mig om Morgen- og Aften-Bøn i Sorø Academies Skole“ en Betænkning om dette Forhold med Motto'et: *πάντα ἐν συζημῶνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω!*² som han den 4. Oktober sendte Tauber og hvori han udviklede, hvad der efter hans Mening krævedes, før man gav sig til at holde Morgen- og Aftenbøn.³ Her hedder det om Morgenbønnen, at den efter Forf.s Mening blot skal bestaa i en Salme „som, dersom Disciplene ikke strax kunne bringes til at synge den, kunde læses med Andagt og Højtidelighed“ af den af Lektorerne, der var tilstede ved Morgenbønnen eller af den inspektionshavende Adjunkt. Som Bilag til sin Betænkning lod Fogtmann følge en Fortegnelse over „Psalmer passende til Lovsang Aften og Morgen og som alle synges efter Mel. „Hvo ikkun lader Herren raade““, nemlig følgende af den evangelisk-kristelige Salmebogs Numre:

- Nr. 117: Min Jesus, aldrig skal jeg glemme —
 - 134: Det er min Trøst, mit Haab, min Ære —
 - 228: O Held mig, om jeg aldrig træder —
 - 240: O Fader, lad din Aand ledsage —
 - 270: O hvor mit Livs fremfarne Dage —
 - 294: O Gud, med stille Sind jeg giver —
 - 305: Naar under Modgangs Vægt jeg sukker —
 og - 336: Dig, Jesu, bør vi efterligne —

Af disse fandt Fogtmann Nr. 294 „især passende til Morgensalme“ og Nr. 270 og 305 „passende til Aftenpsalme“, medens de øvrige var „passende baade til Morgen- og Aftenpsalme“ dog fandt han, at Nr. 134, 228 og 240 er „maaske vel lange“; iøvrigt mente han, at dette Antal, hvortil kom Nr. 307: Ei Livets Kummer, Jordens Møie —, der kunde bruges som Aftenpsalme, var „meer end

¹ Oversigt over Lærerstanden ved Sorø Akademi og dets Skoler 1822—1922 (Sorø Skoles Aarsskrift 1921—22). ² 1. Cor. 14, 40. ³ Sorø Akademis Direktor-Arkiv. Indk. Sager 1822 B. Nr. 7.

tilstrækkelig til at begynde med, da altfor hyppig Afvexling ingenlunde er til Gavn¹.

Da Fogtmann stillede dette Forslag om at hente Skolens Morgensalmer fra den evang.-kristl. Salmebog, var det ham sikkert ukendt, at hans ny Kollega, Ingemann, allerede af J. P. Mynster i dennes Egenskab af Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler havde faaet overdraget at tilvejebringe et Antal Morgen Lovsange til Brug for Skolen, for hvilken Opgave og dens Løsning Ingemann selv har gjort Rede i et Brev af 31. Oktober 1822 til Mynster². Det ses heraf, at Mynster havde tænkt sig noget lignende som Fogtmann: at der skulde foretages et Udvalg blandt de allerede foreliggende Tekster — om ikke netop alene blandt dem i den evang.-kristl. Psalmebog — og Ingemann har derfor først op-søgt „de gamle Morgensalmer af Kingo og Brorson . . . for om muligt, ved en vaersom Forandring af enkelte nu stødende Udtryk, at faae dem anvendelige til vort Øiemed, uden at de derfor skulde tabe noget af den Aand og Hjertelighed, som gjennem de forældede Former saa umiskjendelig tiltaler os“. Men, tilføjer han, der betragter Opgaven som „et højst kærkomment og vigtigt Hverv“, — „enhver noksaa lempelig Forandring syntes mig en Synd mod det ærværdige Gamle og vilde man desuden, som nok til Hensigten blev nødvendigt, forkorte Psalmerne, vilde det blive et Flikværk, hvormed Ingen kunde være tilfreds“.

Han har da valgt selv at skrive nogle Morgensalmer, hvad der faldt ham saa meget naturligere som han i sin nye Stilling ofte har følt sig i en saa lykkelig Stemning, at han *selv* har følt Trang til at prise Gud for Lyset og Livet „saa det er ligesom kommet af sig selv, at hvad jeg skrev, blev Morgensalmer“. Det viser sig, at han deri er enig med Fogtmann — man erindre dog, at Brevet først er skrevet da Arbejdet var gjort, og at Ingemann utvivlsomt har udvekslet Meninger derom med sin Kollega, Lektoren i Religion og Moral —, at „et mindre Antal Salmer, en til hver Morgen i Ugen, er passende, naar man ved Andagten vil forebygge det mekaniske i daglig Gjentagelse og det overfladelige Indtryk af altfor megen Omvexling“. Men medens Fogtmann foreslog 8 Salmer, alle

¹ Af de anførte 9 Salmer gik alene de 2 første og den sidste over i Roskilde Konvents Psalmebog 1857, henholdsvis som Nr. 127, 131 og 47, og af disse gik atter kun Nr. 131 men i ændret Skikkelse, videre til Psalmebog for Kirke og Hjem 1900 som Nr. 111. ² Af Efterladte Breve til J. P. Mynster 1862, S. 83f.

til samme Tone, har Ingemann benyttet 7 forskellige, vel kendte Salmemelodier — maaske er det en Høflighed mod Fogtmann og Traditionen, at Mandagssalmen har den af Fogtmann foretrukne Melodi — og med sin Kollega har han fundet 2 à 3 Vers passende, idet kun Mandags-, Onsdags- og Lørdagssalmerne har 3, de øvrige 4 kun 2 Strofer. Som Themaer vilde han gerne „ved alle de Dage, hvortil christelige Erindringer knytte sig (især Torsdagen og Fredagen) have hentydet derpaa i Lovsangen, men dette kunde neppe skee uden at disse Søgnedage derved fik et saadant Helligdags-Anstrøg, som kun tilhørte de store Festdage“, og han har derfor „kun ved Søndagen taget Hensyn derpaa og valgt Løverdagen til Dødens Erindring som den Dag, paa hvilken Christus laae i Graven og som Modsætning til den følgende ugentlige Opstandelses-Sabbath“.

Disse Salmer har da været Ingemanns digteriske Beskæftigelse i Oktober 1822; i et udateret Brev til Vennen P. Th. Schorn¹, hvori han beskriver sit stille, daglige Liv i den nye Bolig og den nye Gerning, siger han: „*Hun* [ø: hans Hustru] maler flittig, mens *jeg* skriver Lovsange for Eleverne; og hver 6te Morgen staar jeg op Kl. 5 for at synge med“. Denne sidste Bemærkning viser, at Brevet maa være skrevet *efter* den 20. Oktober, thi først denne Dag begyndte man paa Opdragelses-Anstalten med Morgensang og Bordbøn². Herom hedder det i et nævnte Dag skrevet Brev fra daværende Adjunkt i Sorø, Jacob Daugaard til hans Kæreste³, at den i Skolens Reglement foreskrevne daglige Lovsang ikke før har fundet Sted men nu er holdt „med megen Højtidelighed. Forsamlingssalen var godt oplyst, et Bord bedækket med grønt Klæde fremsat i Baggrunden, og alle Lærerne vare til Stede. Lektor Fogtmann, Religionslæreren, traadte frem og holdt en Bøn, hvorpaa Sangen begyndte. Denne er forfattet af Ingemann, og er saare smuk. Den blev ogsaa smukt afsungen“. Det ser ud til, at man i nogen Tid, maaske Aaret ud, er blevet ved med daglig at benytte denne ene Salme — det angives hos Daugaard at være Mandagssalmen: Vær lovet Du, som evigt vaager —; maaske hang det sammen med, at Melodierne til Lovsangene skulde udføres 3-stemmig og derfor

¹ Trykt hos H. Schwanenflügel: Ingemanns Liv og Digtning 1886, S. 385 f.

² Se min Artikel: Om B. S. Ingemanns Konfirmationskantate og Sorø Skoles Bordbønner i Soraner-Bladet for Juli 1927, 12. Aarg. Nr. 7. ³ Biskop Daugaard. En Mindebog af Christine Daugaard, 1896, I, S. 277.

krævede nogen Tid til Indøvelse, og Teksten har i hvert Fald foreløbig kun kunnet foreligge i Afskrifter.

Mod Slutningen af Oktober har Ingemann afleveret sit Manuskript til Tauber, som den 31. — samme Dag som Ingemann skrev sit ovenfor omtalte Brev til Mynster — indsendte Salmerne til Universitetsdirektionens Bedømmelse. Først den 23. November sendte Direktionen dem tilbage til Direktor med Bemyndigelse til at lade dem trykke paa Akademiets Regning og med Anmodning om at ville „bevidne Forfatteren Direktionens Tak for hans udviste Omhu for Elevernes Tarv“. Det var al den ydre Løn, Ingemann fik for sit Arbejde, og af Konzeptet til Direktionens Skrivelse ses, at det var Ove Malling, Direktionens første og styrende Medlem, der havde gjort denne Tilføjelse¹. Men den gamle Geheimeraad lod det ikke blive herved; meget rørende er det Brev, han samtidig skriver til „Hr. Lector Ingermann“, hvori han takker ham for dette Arbejde med dets „hjertelige, religiøse Tone“, der forøger Brevskriverens Højagtelse og Venskab for Forfatteren. „Alleene“ hedder det videre, „nogle faae Udtrykke har jeg troet at kunne fortiene Deres nærmere Granskning; og herom har jeg yttret mig i hoslagte Note“, idet han, „til en Mand af Deres Tænkemaade og Deres Beskedenhed har troet at kunne yttre sig aabenhjertigen“ og derfor aldeles henstiller til Digteren, hvorvidt denne vil tage Hensyn til Forslagene eller ikke². *Desværre* er Sedlen med Ove Mallings Rettelser til Ingemanns Morgensalmer ikke bevaret, og vi er saaledes afskaaret fra at fastslaa, hvorledes den unge Lektor men forlængst anerkendte Digter har klaret det Dilemma, han her er bleven stillet overfor. Kontrol har han ikke kunnet undgaa, thi i en Efterskrift tilføjer Ove Malling, at „naar Sangene ere trykte vil et Exemplar deraf være mig dobbelt kiert, naar jeg maae modtage det fra Deres egen Haand“.

Direktor Tauber lod efter Ordre Morgensalmerne trykke — hos Hofbogtrykker Boas Brünnich i Løvstræde — i et Antal af 200 Eksemplarer paa Skrivpapir og indbinde i stift Postpapir hos Bogbinder Milo i Trompetergangen. Omkostningerne herved var henholdsvis 12 Rdl. 58 Sk. og 10 Rdl.; Bogtrykkerens Regning er dateret d. 28. December 1822 og Bogbinderens d. 4. Januar 1823³. Efter Juleferiens

¹ Universitetsdirektionens Brevbog 1822 R. Nr. 1231.   ² Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, 1879, S. 153, Nr. 61.   ³ Underbilag 38 og 39 ad „Conto

Ophør den 2. Januar, er Salmehæfterne da taget i Brug af Skolens 30 Elever¹.

I „Freia, et Ugeblad for behagelig Underholdning og selskabelig Dannelse“, udgivet af F. M. Lange, blev de „Syv Morgensalmer af Ingemann“ trykt med henholdsvis de 3 første i Nr. 4 for 24. Januar 1823 og de 4 sidste i Nr. 5 for 31. s. M.; Sorø-Eleven, den senere Præst i Herstedøster, Dr. Marcus Tage Schack, hvis Flid i Skolen ellers lod meget tilbage at ønske, skrev — maaske i Mangel af mere velkomment Brevstof — Morgensangene af i sine Breve til Hjemmet til stor Glæde for Faderen, daværende Sognepræst i Sengeløse, Dr. N. C. Schack, som i et yderst svulstigt Brev af 19. Januar 1823 takker Ingemann for de nye Morgensalmer; ogsaa fra Pastor emer. Jens Hornsyld i Aarhus og fra sin gamle Lærer fra Skoletiden i Slagelse, nu Professor, Dr. theol. Jens Møller, som anmeldte Salmehæftet i Dansk Litteratur-Tidende Nr. 6 for 1823, modtog Ingemann anerkendende Takkebreve i Februar og Marts s. A.²

II

Morgensalmernes Indførelse hæmmedes i Begyndelsen af Vinterforkølelser blandt Eleverne, og den nye Søndagssalme kom saaledes første Gang i Brug den 19. Januar 1823; endnu d. 11. Marts anfører den daværende Adjunkt Chr. Wilster i Alumnatets Inspektionsprotokol, at „den nye Psalme ved Morgenlovsangen gik yderst maadelig“, hvilket „saarede nogle Elevers Gehør“ og paadrog tre af dem, der trak paa Smilebaandet, en alvorlig Irettesættelse. For Ingemann selv var Interessen for Morgenlovsangen og dens Udførelse fremdeles levende, og Adjunkt Daugaard noterer for 8. Maj 1823: „Hr. Lektor Ingemann gjorde den Bemærkning, at Eleverne ved Lovsangen burde have Ansigterne mod Vinduerne, saasom disse vende mod Østen, og da Hr. Director billigede dette Forslag, bleve de den følgende Morgen opstillede i den nye Orden, hvilken dog kuns kan gjelde for Sommermorgenerne“.

I denne sidste Tilføjelse laa for den indviede — i første Række

for efter Direktor Taubers Anvisning forefaldne Udgivter“, S. 121 i Sorø Academies Hoved-Kasse Regnskab 1823, Jan. Kvartal. ¹ 2. Oplag af Morgensalmerne — med Tilføjelse af Ingemanns Kantater til Brug paa Kongens Fødselsdag og ved den offentlige Examens Afslutning i Sorø — udkom paa Fr. Holms Forlag i Sorø 1824; 3. Udgave ibid. 1827; 4. i 1832 og 5. i 1844. ² Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, 1879, S. 154—158, Nr. 62—64.

Direktor Tauber selv — en Hentydning til det Eksplosionsstof, som netop paa Grund af den aarle Morgenlovsang efterhaanden havde hobet sig op blandt den nye Læreanstalts Mænd, hvor det allerede havde sat Sindene i Bevægelse og snart, navnlig hos Ingemann, vilde gøre dette i føleligere Grad. Hermed forholdt det sig saaledes:

Ved Skolens Interims-Reglement, som d. 12. Oktober 1822 var sendt denne fra Direktionen, var det i § 30 bestemt at „om Morgensangen skulde finde Sted i Alumnatet eller paa Skolen, overlades til Direktoren efter Overlæg med de øvrige Lærere at afgjøre“, hvortil var føjet den Forskrift, at dersom Lovsangen holdtes paa Skolen, burde de Lærere, der skulde begynde Dagens Undervisning, stedse være tilstede ligesom saavidt mulig ogsaa Musiklæreren. Derimod var det — bortset fra Søn- og Helligdage, da Lektoren i Religion og Moral skulde være tilstede og holde Bøn — ikke foreskrevet, hvem der, udover den inspektionshavende Adjunkt, skulde møde om Morgen, hvis man valgte at holde Morgenlovsang paa Alumnatet, hvor den i saa Fald, baade Hverdage og Helligdage, skulde holdes i Tiden umiddelbart efter at Eleverne var staaede op, havde klædt sig paa og var mønstrede, men inden de fik deres Morgenmad, der om Vinteren serveredes Kl. 6¹/₂, om Sommeren Kl. 5¹/₂. Om dette Forhold havde Lektor Fogtmann allerede i sin Betænkning af 2. Oktober 1822 (se ovenfor) udtalt, at Morgenbønnen ikke burde ansættes for tidlig, særlig ikke før Kl. 7 i de tre strengeste Vintermaaneder (December-Februar), thi „skulde Disciplene staa op før Kl. 6¹/₂ om Vinteren og før Kl. 5¹/₂ om Sommeren, vilde de møde med Ulyst i Hjertet og med Søvn i Øjnene, i hvilken Tilstand man ikke er oplagt til Bøn eller Sang“; helst saa han derfor, at man holdt Morgensang med hele Skolen før Undervisningens Begyndelse og ikke med Kostskoleeleverne alene i deres Bolig („Regensen“ paa Sorø Torv).

Men Direktor Tauber, der, som det i et Brev af 11. November 1822 fra J. P. Mynster til Peder Hjort hedder¹ „ved denne som ved et Par andre Leiligheder foretrak den directoriale Fremgangsmaade for den collegiale“, havde paa egen Haand straks bestemt ikke blot, at Lovsangen skulde holdes paa Alumnatet, saasnart Eleverne var staaet op, men havde yderligere med en noget tvivlsom Hjemmel i Reglementet beordret Lektorerne til paa de Dage, hvor de skiftevis var tilpligtet at møde ved Elevernes Middagsbord, ogsaa at give

¹ Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder til P. Hjort, 1867, S. 118.

Møde ved Lovsangen. Mod denne Bestemmelse reagerede navnlig Lektor Peder Hjort paa det voldsomste, men han var ikke ene heri; som det vil forstaaes var Fogtmann en Modstander af Ordningen, og den af Helbred ikke helt stærke Lektor H. F. J. Estrup gjorde overfor Director Tauber Indsigelse mod at skulle staa op Kl. 6 Vinterdage for at tilbringe 10—15 Minutter paa Alumnatet, hvor de inspektionshavende Lærere lettelig kunde udøve det fornødne Opsyn og tilmed følte sig ilde berørte ved at skulle underkastes et Overtilsyn af Lektorerne¹. Striden herom, der efterhaanden blev meget skarp og sammenkoblede med anden Misfornøjelse og Klage til Direktionen fra Adjunkternes Side, fandt en foreløbig Afgørelse ved en særdeles skarp Skrivelse af 28. Juni 1823 til Peder Hjort fra Direktionen, der gav Tauber Medhold². Det var dog forlængst Skolens Tilsynsmyndighed klart, at der forelaa et Misgreb fra Direktorens Side, og ved Godkendelsen af Skolens Timeplan for Skoleaaret 1823/24 tog Direktionen Lejligheden iagt til under 30. August 1823³ at bestemme, at da den hidtil fulgte Ordning med Morgenlovsang i Optragelsesanstalten „er befunden at have nogle Uleiligheder, vil bemeldte Lovsang for det næste Skoleaar blive at holde paa Skolen før Undervisningens Begyndelse“.

Dette var et Nederlag for Tauber, og, hvad der i hans Øjne — og i deres som endnu fulgte ham, i første Række Ingemanns — var næsten værre: en Sejr for Peder Hjort. Paa Lærermødet den følgende Dag blev Direktionens Afgørelse meddelt Lærerne, og da nu den første Skanse var taget, benyttede Sejrherrerne Lejligheden til at kræve fremtvunget en Forespørgsel hos Direktionen for at faa fuld Klarhed med Hensyn til Lektorernes Morgen-Mødepligt paa Alumnatet. Tauber maatte bide i det sure Æble og føje Lærerraadets Flertal heri, men inden dette behøvede at ske og Svar kunde foreligge, kunde der hengaa en lille Tid — og denne Frist benyttede han til et sidste Forsøg paa at mudre Sagen ved Hjælp af Ingemann, hvem han samme Dag Lærermødet var holdt tilstillede følgende Skrivelse:⁴

„I Anledning af den nye Bestemmelse, som den kgl. Direction

² Brev af 17. Jan. 1823 fra Estrup til Tauber i Sorø Akademis Direktor-Arkiv, Indk. Sager B. 1823 Nr. 4.   ³ Skrivelsen er aftrykt i Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder til P. Hjort, 1867, S. 72.   ⁴ Sorø Akademis Direktor-Arkiv. Indk. Sager B. 1823, Nr. 57 b.   ⁵ Direktor-Arkivets Korrespondanceprotokol (α: Kopibog over udgaaede Skrivelser) 1823, Nr. 123 a.

har givet for Lovsangen i herværende Underviisningsanstalt, ønsker jeg at fornemme Hr. Lectorens gode Betænkning, om De anseer de af Dem forfattede Psalmer for passende til denne nye Bestemmelse, eller andet Valg af den evangelisk-christelige Psalmebog eragtes fornødent“.

Tauber har næppe været i Tvivl om, hvad Ingemann vilde svare — maaske har en Ytring af hans Ærgrelse paa Lærermødet givet Anledning til at stille Spørgsmaalet paa en Maade, saa Svaret kom til at passe i den Tauberske Politik. Det blev i hvert Fald omgaaende afgivet og lød saaledes:¹

„Ærbødigst P. M.

Med Hensyn paa Passeligheden af de hidtil brugte Morgenlovsange, naar nu, efter den nye Bestemmelse, Morgenandagten er udsat til Kl. 7³/₄, tager jeg mig den Frihed efter Hr. Directorens Anmodning at bemærke:

- 1) at de alle tilsammen, paa Søndagspsalmen nær, som efter denne Bestemmelse bortfalder, i samme Orden som hidtil kun passende vil kunne synges i de 4te mørke Vintermaaneder fra 16de Novbr. til 16de Februar;
- 2) I de øvrige Maaneder af Aaret ville kun 3 af disse Morgensalmer passende kunne synges saa sildig paa Morgen, nemlig Nr. 2, der bestandig kan gælde til Mandagspsalme og Nr. 7, som ligeledes bestandig kan bruges til Løverdagspsalme, og Nr. 5, som kunde bruges de andre Dage i Ugen;
- 3) Hvis mere Afveksling, som jeg ikke troer, skulde findes fornøden, vil det ikke være vanskeligt i den evangelisk-christelige Psalmebog at finde 3 passende Psalmer til dette Brug, f. Ex. No. 292, No. 294 og No. 135².

Sorøe, den 31te Aug. 1823

ærbødigst

Ingemann.“

¹ Direktor-Arkivet. Indk. Sager 1823 B. Nr. 78.   ² De Morgensange, Ingemann vil have bevaret i Brug ved den nye Ordning, er

Mandagssalmen: Vær lovet Du, som evigt vaager —

Lørdagssalmen: Stig frem, o Dag med Dødens Minde —

og Torsdagssalmen: Lover Herren, han er nær —.

Af de foreslaaede Erstatningssalmer fra evang.-kristelig Psalmebog

Nr. 292: Herre, stor i Magt og Maade —

- 294: O Gud, med stille Sind jeg giver — og

- 135: I Jesu Navn bør al vor Gerning ske —

overlevede kun den sidste den evangelisk-kristelige Psalmebog, idet den, i ændret Form, optoges som Nr. 126 i Konventpsalmebogen og derfra, yderligere ændret, overgik til Psalmebog for Kirke og Hjem som Nr. 112.

Ingemanns Vrede lyser ud af Svaret, der noksaa meget er afgivet af Digteren som af Lektoren. Fra første Færd havde han dog i denne sidste Egenskab stillet sig loyalt overfor Tauber og underordnet sig hans Ledelse, medens Peder Hjort, Ophavsmanden til Uroen, næsten fra første Dag havde trodset den og ligget i stadig Strid med Akademiets Chef; Ingemann og Direktor Tauber havde altsaa i ham en fælles Uven. Men dertil kom at Morgensalmerne var Ingemanns Hjertebørn, og Peder Hjorts Protest mod at staa op med eller før Solen for at synge Morgensang med Eleverne har for Ingemann ikke usandsynlig staaet i Skæret af den uovervindelige litterære og personlige Modsætning mellem dem. Ingemann var derfor personlig forurettet — eller troede i hvert Fald at være det, og i sin første Vrede har han næppe været klar over, at han var ved at blive et Redskab i Taubers Haand, for hvem Spørgsmaalet om Morgensalmernes Anvendelse sikkert var langt underordnet Udsigten til Følgerne af Nederlaget paa Spørgsmaalet om Lektorernes Mødepligt om Morgen. I Ingemanns Udtalelser havde han imidlertid nu en Støtte for sin Modaktion, og medens han først den 7. September fremsender en Udskrift af Protokollen for Lærermødet den 31. August med Spørgsmaalet om Lektorernes Tilsyn med Eleverne udover Mødepligten ved deres Middagsmaaltid, sender han straks den 31. August en Skrivelse til Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler¹, hvori han — med Udgangspunktet i det ændrede Sted for Morgensangen — spørger „om ingen Morgensang paa Søn- og Helligdage mere skal afholdes“ — ved dette Spørgsmaal fik han Direktionen til eventuelt at maatte ændre i dens egne reglementariske Bestemmelser og paa et Punkt, hvor en Lektors Fremmøde var anordnet — og „hvilke Psalmer der for Fremtiden ved de daglige Forsamlinger skulde bruges, da de hidtil brugte med Hensyn til den forandrede Tid af Forfatteren tildels maa ansees for uanvendelige“. I de følgende Dage er Ingemanns Vrede imidlertid afsvalet og — uden at det kan ses, om han har været Genstand for nogen anden Paavirkning; man tør gætte paa Estrups — synes det at være gaaet op for ham, at han ved i sin Digter-Forurettelse at bære Ved til det Baal, Tauber holdt vedlige, bl. a. kunde risikere visse Ubehageligheder, der for ham som Lektor og Embedsmand vilde være en ret rimelig Følge af at staa i et Modsetningsforhold til Universitetsdirektionen, om hvis Stilling til

¹ Direktor-Arkivets Korrespondance-Protokol, Nr. 132b/1823.

Morgenlovsangsspørgsmaalet han ved nærmere Eftertanke ikke kunde være i Tvivl. Antagelig har han i denne vanskelige Situation be- raadt sig med Fogtmann, og de to har da besluttet sig til at gøre udførligt Rede overfor deres foresatte med Hensyn til deres indi- viduelle Opfattelse af en Sag, som efterhaanden var kommen til at spille en langt større Rolle i det lille soranske Samfund, end dens reelle Værdi kunde have Krav paa. De indgav da med en Dags Mellemrum til Direktor Tauber hver sin Betænkning, der her gengives in extenso som Udtryk for det Mod til at være en ændret Opfattelse bekendt, som kommer frem i Fogtmanns Erklæring, medens Ingemanns Udtalelse har Betydning ikke blot ved at klar- lægge hans Syn paa det konkrete Tilfælde — Anvendelsen af de Morgensange, det havde været ham saa kært at digte og som nu var komne til at staa som Genstand for Strid og Uenighed, helt modsat deres Øjemed og de Tanker, der var nedlagt i dem, — men ogsaa ved at vise ham fra en Side — som Læreren og Pædagogen — der er lidet kendt¹.

1.

„Høitærede Herr Director!

Da den Høikongelige Directions endelige Resolution om Morgen-Lov- sangs Holdelse paa Skolen endnu ikke er kommen til os, og da jeg alt- saa troer, at Sagen endnu ikke er endelig afgjort: saa giver jeg mig herved den Frihed, efter flere af mine Collegers Ønske, at tilstille Herr Director følgende Betænkninger desangaaende:

- 1) Morgenlovsangen hører nærmere til Opdragelsen end til Undervis- ningen; og derfor bør den uden al Tvivl hellere holdes i Opdragelses- anstalten end paa Skolen.
- 2) Elevernes Mønstring om Morgenen vil blive en tarvelig tom og kjed- sommelig Ceremonie, dersom den blot skal bestaae i en Opstilling og Optælling af Eleverne.
- 3) Lokalet paa Skolen er for lidet til at rumme alle Disciplerne; og derfor vil Lovsangen der vanskelig kunne holdes med tilbørlig Orden og Høitidelighed.
- 4) Den Uleilighed, som Morgenlovsangen i Opdragelsesanstalten kan have medført, bestaaer, saavidt jeg veed, kun deri, at alle de syngende Disciple ikke kunne være tilstede derved. Men da Musiklæreren dog hidtil har ordnet alt saaledes, at Sangen er gaaet ganske godt, og da Andagten *her* er vigtigere end Musikken, saa synes den Omstæn-

¹ Originalerne findes som Bilag til Direktor Taubers Skriv. af 11. Septbr. 1823, se Direktionen for Universitetets og de lærde Skolers Ref. og Resol.prot. 3 A. 1817—24, Nr. 1067 (henlagte Sager).

dighed alene ikke at burde være Aarsag til Lovsangens Forlæggelse til Skolen.

- 5) Det synes rigtigst, at det vedbliver, som hidtil, at være Lectorerne overladt, om de ville være tilstede ved Morgenlovsangen paa Opdragelsesanstalten, eller ikke; dog saaledes, at enhver af dem, naar han har Leilighed, kommer der paa den Dag, da han efter Reglementet er forpligtet til at være tilstede ved Skolens Bord. Forresten gaaer Handlingen sin Gang, enten han kommer der, eller ikke.

Det forekommer mig saaledes, at flere og vigtigere Grunde tale for, at Morgenlovsangen fremdeles holdes i Opdragelsesanstalten, og at Uleilighederne derved ikke kunne komme i Betragtning derimod. Dette har jeg desto mere følt mig forpligtiget til at erklære, da jeg tilforn, fordi jeg ikke nøie nok havde overveiet alle Omstændigheder, har været af og yttret en anden Mening. Men efter rolig Overveielse af Sagen er jeg kommen til forestaaende Overbeviisning, som ogsaa stemmer overens med de fleste af mine Collegers, baade Lectors og Adjunktens Mening og Ønske. Derfor beder jeg, at Herr Director, om Sagen finder Deres Bifald, vil have den Godhed endnu en Gang at foredrage samme for den høikongelige Direction, førend den endelige Resolution bliver udstedt, og jeg har intet imod, at Herr Director indsender dette mit Brev til den Høikongelige Directions Prøvelse.

Sorøe, d. 9de Sept. 1823

ærbødigst

N. Fogtmann.“

2.

Underdanigst P. M.

Da den forandrede Bestemmelse med Morgenlovsangen her ved Opdragelsesanstalten endnu venter paa den høie Kongelige Directions nærmere Forklaring førend den kan iværksættes, og da Bestemmelsen af Tiden og Stedet for denne Morgensang i Reglementet for Sorøe Academie gunstigst er overladt til Directors og samtlige Læreres Overlæg: troer jeg det hverken ubetimeligt eller ubeskedent, at gjøre den Kongelige Direction opmærksom paa hvad der i denne Henseende ikke alene er min, men saavel Directors, som de fleste Læreres Mening, og hvad jeg haaber Directionen gunstigst vil værdiges nærmere Overveielse.

Hidintil er Morgenlovsangen (idetmindste hvergang jeg har været tilstede ved den) i Henseende til Udførelsen gaet upaaklageligt og synes langt fra at have forfeilet sin Virkning paa Elevernes Gemytter, som i den stille tidlige Morgenstund synes mest aabne og modtagelige for gudelige Indtryk.

Den Morgenlovsang, hvorved Hans Excellence Hr. Geheimeraad Malling glædede Stiftelsen med sin Nærværelse¹, var netop den maaske, som ikke

¹ Ove Malling besøgte ofte Skolen og Alumnatet i Tiden efter Genoprettelsen. Ifølge Inspektionsprotokollen var han tilstede Tirsdagen den 22. Juli 1823

udføres tilfredsstillende, da Musikken, hvor smuk den forresten kan være, ikke synes ganske at passe til Elevernes Stemmeomfang. Ved en Forandring i Melodien kunde denne Mangel lettelig afhjelpes.

Den naturligste og høitideligste Tid for al Morgenandagt synes den tidlige Morgenstund upaatvivlelig at være, da intet Menneske, som med virkelig Andagt beder, opsætter det til langt op ad Dagen, men henvender naturlig sine Tanker til Gud førend til nogen verdslig Gjerning; og jo tidligere, jo høitideligere virker altid Sangen paa det endnu af Dagens Sysler uadsprede Sind. Characteren af simpel ukonstlet Huusandagt, som Sangen saa smukt og passende har paa Stiftelsen, vil ogsaa aldeles bortfalde naar den synges paa Skolen, hvor den vel af samtlige Disciple kan udføres konstmæssigere og firstemmig, (i stedetfor paa Stiftelsen kun af Eleverne og trestemmig), men dog snarere vil faa Udseendet af Underviisning i Musik, end af virkelig Andagt, og aldrig vil kunne synges med den Orden og Rolighed som paa Stiftelsen.

Hvad der kan vindes ved at faa de Opdragelsesanstalten uvedkommende Disciple med og ved Sangens deraf følgende bedre Udførelse, synes mig for dyrt betalt ved Opofrelsen af Morgenlovsangens egentlige Betydning, Simpelhed og sande Høitidelighed, som den mere glimrende Yderside aldrig vil kunne erstatte.

Det uopbyggelige Udseende af en blot Skoleindretning, istedetfor en paa den naturlige Følelse grundet gudelig Skik ved Opdragelsen, vil desuden paa denne Maade langt vanskeligere kunne undgaaes.

Ere nogle af Eleverne, som man har indvendt, undertiden søvnige ved den tidlige Morgensang, saa synes de ikke at have udsovet og burde maaske staae tidligere op¹, men er dette endog stundom Tilfældet med en Enkelt, er han dog vist, selv som saadan, mere modtagelig for Sangen og for af denne at vækkes til Andagt, end naar han paa Skolen har Hovedet fuldt af Græsk og Latin og de Skolecharacterer, han haaber eller frygter for.

At endelig de fleste af de hidtil brugte Morgensalmer vilde, ved at afsynges tidligere, blive mindre passende, er ikke nogen Grund, jeg, som Forfatter af hine Psalmer, vil anføre til Fordel for den gamle Indretning, da den Glæde, jeg personlig har ventet mig af at kunne medvirke til Ungdommens Morgenandagt, uden mindste Indvending fra min Side maa staae tilbage for Stiftelsens virkelige Tarv.

At jeg alene med denne for Øie og af min inderligste Overbeviisning ved Morgenlovsangen; ved denne Lejlighed er da Salmen: Vaagn og bryd i Lovsang ud — blevet afsunget. ¹ Med denne ejendommelige Opfattelse af Børns Morgentræthed har Ingemann vistnok staaet ret ene blandt sine Kolleger i Sorø. I Adjunktens Inspektionsprotokol skriver Daugaard den 15. Juni 1823: Hr. Director var tilstede ved Morgenlovsangen — ved den paafølgende Kirkegang sov flere af Eleverne; og den følgende Søndag, da ogsaa flere havde sovet under Gudstjenesten, skriver Lütken: Maaske vilde det være hensigtsmæssigt om Søndagen at tilstaa en Times længere Søvn om Morgen. Heraf blev imidlertid intet!

om Sagens Vigtighed, har taget mig den underdanigste Frihed, at ytre min Mening ved denne Leilighed, haaber jeg den Kongelige Direction vil tiltroe mig uindtaget Redelighed nok til, og jeg troer at opfylde en Pligt i det mig betroede Kald ved ikke af Frygt for mulig Miskjendelse, skjøndt uopfordret, at holde min Mening tilbage.

Sorøe, d. 10de Septbr. 1823.

Underdanigst

Ingemann.

Til den Kongelige Direction for Universitetet
og de lærde Skoler.

Ved at gennemlæse disse to Aktstykker — man bemærke, at Ingemann har stilet *sin* Erklæring til selve Direktionen; den maatte altsaa fremsendes in originali — har Tauber maattet indse at da Ingemann ikke vilde staa fast paa sin i Promemoret af 31. August nedlagde Protest mod Anvendelse ved Skole-Morgensangen af hans Salmer, var det eneste Holdepunkt for Taubers Indsigelse glippet; Spillet var tabt, og der er noget særdeles slukøret over Tonen i den korte Skrivelse, hvormed han den 11. September fremsender de to Erklæringer til den kgl. Direktion „om den maatte ville tage noget Hensyn til samme ved Bestemmelsen angaaende denne Gjenstand enten for indeværende eller næstkommende Skoleaar“¹. I de sidste Ord laa udtrykt et Haab om endnu en Udskydelse af Nederlagets Besegling, men — naturligvis — forgæves: under 13. September resolverer Universitetsdirektionen² — uden at komme ind paa Spørgsmaalet om Tiden for Morgenlovsangen, der jo var afgjort ved dens Resolution af 30. August, og uden med et Ord at berøre Ingemanns og Fogtmanns Betænkninger (der er registrerede i Referats- og Resolutionsprotokollen som indgaaede Dagen før) — at Reglementet ikke nogetsteds paabød Lektorerne at „have Jour paa Opdragelsesanstalten“ og følgelig heller ikke at møde ved Morgenlovsang, at denne ikke behøvedes afholdt paa Søn- og Helligdage „da Eleverne og de skolesøgende paa disse Dage tage Del i den offentlige Gudstjeneste“ — hvorved man paa en heldig Maade kom uden om Interimsreglementets § 30, der unægtelig gjorde det til Pligt for Lektoren i Religion og Moral 3: Fogtmand at møde og holde Morgenbøn i Alumnatet, hvilket som ovenfor anført i Reglementet var forudsat at skulle ske straks efter Morgenmønstringen —

¹ Direktor-Arkivet. Korrespondanceprotokollen 1823, Nr. 138.

² Direktor-

Arkivet. Indkomne Sager, 1823 A, Nr. 59.

og endelig at „da man i det Væsentlige finder de Psalmer, som hidtil har været brugte ved Morgenlovsangen paa Opdragelsesanstalten, efter Aars- og Dagstiden lige saa passende til Brug ved samme Lovsang i Skolelokalet, saa kunne de fremdeles som hidtil bruges ved bemeldte Lovsang“.

Nu var der intet mere at vente efter; den 14. September holdtes Læremøde, hvor der „først gjordes Aftale i Henseende til Morgenlovsangens Holdelse i Skolebygningen i Anledning af den kgl. Directions Resolution af 13. d. M. og vedtoges da, at Kl. 7³/₄ Morgenmøde Disciplene paa Skolen i deres respektive Klasser, hvorfra de under Lærernes Opsigt begiver sig paa givet Tegn i Lovsangssalen og ordnes dér efter de forskellige Stemmer“, og i Inspektionsprotokollen for 15. September 1823 noteres: Morgenlovsang første Gang holdt paa Skolen. Det eneste ydre og reelle Tab ved den nye Ordning, der i de siden forløbne 104 Aar har været fulgt i Sorø Skole, var, at Ingemanns Søndagssalme ikke mere kom til Anvendelse; for saa vidt blev det altsaa alligevel Digteren, der kom til at betale Krigsomkostningerne. Da der i 1861 blev foretaget en Omredaktion af Skolens Morgenlovsangsbog, hvorved den forøgedes med 12 Tekster, gled Søndagssalmen helt ud. For den nye Udgave af Morgensangbogen havde Peter Heise som Skolens Sanglærer antagelig Ansvaret — til Gengæld komponerede han de nye og smukke Melodier til Ingemanns Onsdags- og Fredagssalmer, som siden da har været i Brug paa Skolen. Søndagssalmen optoges atter, da Rektor B. Hoff i 1899 foranledigede en samlet Udgave af Skolens Morgen- og Festsange, hvorved Teksterne ordnedes kronologisk med de syv oprindelige Lovsange fra 1823 i Spidsen, og hermed har man fortsat i de følgende Oplag, senest i 1927. I Ingemanns Salmer er Ordlyden uforandret bibeholdt, men Lørdags-salmens sidste Vers blev udeladt i Udgaven 1861 og er senere ikke genoptaget; Grunden hertil kendes ikke, men Salmens Værdi synes iøvrigt ikke at have lidt derved.

III

Ingemanns Morgensalmer var, som det ovenfor er vist, skrevet i et bestemt Øjemed og for en bestemt Kreds. Hvor han selv, i Omtalen af sin digteriske Virksomhed, omtaler dem, er det kun for at nævne, hvorledes de, ligesom Højmessesalmerne og Morgensange for Børn 1887, lader hans „religiøse Anskuelser, der dogmatisk stemme

overens med vor evangeliske Kirkes Grundlærdomme“ træde kendeligt frem¹.

Vil man forstaa den Følelse af Glæde, hvormed Ingemanns samtidige modtog Morgensalmerne (se ovfn. S. 125), maa man se dette paa Baggrund af de eksisterende danske Salmer af denne Art som, uden at kræve Tillem্পning efter Tidens Krav, stod til Raadighed for den, der deraf vilde gøre et Udvalg, f. Eks. til Brug for dansk Skoleungdom, saaledes som det var Fogtmanns Tanke og blev stillet Ingemann som Opgave; Fogtmann saa sig henvist til at vælge mellem den evangelisk-kristelige Salmebogs Indhold, Ingemann kunde ikke bruge „de gamle Morgensalmer af Kingo og Brorson“ uden Tillem্পninger, der bød ham imod — med Muligheden af at danne sin Lovsangs-Samling ud fra det, som den autoriserede Salmebog kunde yde, synes han slet ikke at have regnet. Men det er netop med dennes 24 Morgensalmer at Ingemanns Salmedigtning i 1822 maa sammenlignes. For os er Forskellen mindre fremtrædende, som Ingemanns religiøse Digtning overhovedet har et „ældre“ Præg end hans profane Lyrik; men at det for hans Samtid var iøjnefaldende, at der her virkelig var sunget „en ny Sang“, har vi et Vidnesbyrd om i Jens Møllers ovenfor nævnte Anmeldelse af Ingemanns Morgensalmer i Dansk Litteratur-Tidende for 1823 (Nr. 6, S. 82f.). Man vil næppe med Føje kunne bestride denne Anmelders Kompetence til at udtale sig herom, og i Betragtning af den Misfornøjelse med den autoriserede Kirkesalmebog, som henimod Slutningen af forrige Aarhundredes 1. Fjerdedel gjorde sig gældende hos mange, er der næppe Tvivl om det almengyldige i hans Skøn, naar han i sin Anmeldelse i forsigtig valgte Udtryk fremsætter Ønsket om, at den, der nu „med saa stor Forskjellighed, uden at optage nogen uvedkommende Tanke“ har kunnet skænke sin Samtid „syv saa opbyggelige, hjertelige og tilige poetiske Morgensalmer“ — at han „ogsaa vilde være istand til at afhjælpe de Savn, som vor nyeste evangelisk-christelige Psalmebog, uagtet dens mange gode Psalmer, unægtelig frembyder“. Og naar Jens Møller i sin Anmeldelse udtaler Tvivl om, hvilken af de syv Morgensalmer der har behaget ham mest, og mener, at Prisen maaske tilkommer Søndags- og Lørdagssalmerne, men alligevel vælger at aftrykke Søndags- og Onsdagssalmerne — altsaa: En hellig

¹ Tilbageblik paa mit Liv og min Forfattervirksomhed fra 1811—1837, 1863, S. 34.

Morgensol opstaar — og: Bleg Morgenstjernen smiler og forsvinder — kan dette tages som et Fingerpeg om, hvor det nye og værdifulde for ham, d. v. s. det poetiske mest træder frem — nemlig der, hvor Naturbilleder, simpelt og ægte, danner Optakt til Salmens religiøse Indhold.

Eftertiden har gjort et noget andet Udvalg end Jens Møller; saaledes optog Konventssalmebogen kun Torsdagssalmen: *Lover Herren*, han er nær — som Nr. 365, og i Tillægene til Konventssalmebogen møder man *Søndagssalmen* som Nr. 587 og *Tirsdagssalmen*: *Vaagn og bryd i Lovsang* ud — som Nr. 586; i 1. Udkast (1885) til *Psalmebog for Kirke- og Hjem* optoges de tre Psalmer som henholdsvis Nr. 7, 20 og 607; i 2. Udkast (1888) gled den første af dem ud og de to andre fik Nr. 18 og 624, men i den endelige Udgave findes kun den første af disse som Nr. 414; selv anføres det af Ingemann¹, at *Lørdagssalmen*: *Stig frem, o Dag med Dødens Minde* — med en ændret *Begyndelseslinie*: *Fra Verden Livets Strøm skal rinde* — „er brugt som *Jordefærdssalme*“, men heller ikke under denne Form er den optaget i de autoriserede *Salmebøger*. Det er da formodentlig kun i Sorø Akademis Skole, at de seks Morgensalmer til Ugens Hverdage alle er bevarede og i stadig Brug.

Til vor Tids kritiske Bedømmelse af Morgensalmerne, saaledes som den senest er udtalt af Kjeld Galster², kan bemærkes, at naar det af denne Forfatter paavises, hvorledes „Ordene love, takke og prise og Afledninger deraf forekommer ikke mindre end 31 Gange, omtrent to Gange i hvert Vers“, da er dette Regnestykke nok rigtig; men at der „udover Halleluja er næsten intet“, turde dog være en noget for flot Bemærkning; at disse Salmer har haft og formentlig stadig har en opbyggelig Virkning paa mangfoldige af den gamle Skoles Sønner, der Aar igennem har sunget dem ved Morgenandagten, lader sig sikkert ikke bestride. Og selve Opgaven, som den af Mynster var stillet Ingemann (se ovfr. S. 122) var just „at bringe de *Morgenlovsange* i Orden“, hvorfor der var Brug; Ingemann lægger netop Eftertrykket paa det her fremhævede Punkt i Hvervets Ordlyd, naar han anfører, hvorledes han mente sig vel skæftet til at udføre dette Arbejde, fordi han i sin „nye, lykkelig Stilling . . . selv ofte har følt Trang til at prise Gud for Lyset og

¹ Samlede Skrifter, 4. Afdlg. 7. Bind, 2. Udg. 1861, S. 33.

² Fra Ahasverus til Landsbybørnene 1927, S. 127.

Livet“. Lovprisning var altsaa Hovedøjemedet, og dennes Form i religiøs Digtning er Salmen med dens frydefulde Halleluja-Klang, ikke den jævne Sang.

Naar det derhos hos Galster fremhæves, at man i disse Morgensalmer — Forf. bruger som en Art *petitio principii* Ordet *Morgensange* om dem — „intet mærker til Børnene, der er intet Forsøg gjort paa at sætte sig i deres Sted“, da er dette vel rigtig — navnlig set med Nutidsøjne — og det kan ikke bestrides, at f. Eks. Ingemanns Tanke med at ville gøre Lørdagen til „Dødens stille Dag“ ikke staar som Vidnesbyrd om noget lykkeligt pædagogisk Instinkt; men det maa atter her fremhæves, at hans Opgave aldeles ikke tog Sigte paa at skrive Børnesalmer, og Dr. Galster har ved at anbringe sin Omtale af Morgensalmerne i Kapitlet om Ingemanns Forhold til Børnene og det barnlige saa at sige faaet dem „i den gale Hals“. Sorø Akademis Skoleelever betragtedes afgjort ikke i 1822 som Børn i den Forstand, at der skulde tales barnligt til dem, og iøvrigt var Salmerne jo ikke bestemt for de mindste Klasser alene, men skulde benyttes af alle Skolens Elever, altsaa ogsaa af unge Mennesker, der stod umiddelbart for exam. artium. Naar Ingemann i 1837 saa smukt evnede at tale til det barnlige Sind i sine „Morgensange for Børn“, var det med Tanken henvendt paa en hel anden Kreds, saaledes som af Galster selv paavist¹; af disse barnlige Morgensange blev der først i Sorø Skoles Morgensangbog i 1861 optaget 4 og ved Udvidelsen i 1919 endnu 1. Og det maa meget betvivles, at Ingemann, hvis han i 1837 eller senere skulde have skrevet nye *Morgensalmer* for Sorø Skoles Elever, vilde have anslaaet samme Tone som overfor Asylbørnene. Derimod var der maaske kommet mere af det „Præg af Stedet“, som Vilh. Andersen — og andre med ham — forgæves har eftersøgt i Salmerne fra 1822. Men det maa erindres, at da Ingemann skrev disse, havde han kun været en Maanedstid i Sorø, og som ofte paavist er hans Mangel paa Iagttagelse af de Realiteter, han havde for sig, en af hans Ejendommeligheder; den særlige Sorø-Stemning kom saaledes først forholdsvis sent til at sætte sig uomtvistelige Spor i hans Digtning.

Med mere Føje kunde man have foreholdt Morgensalmernes Digter, at han ved uovervejede Udtryk som Søndagssalmens: *Op, hver en Sjæl paa viden Jord* — og Tirsdagssalmens: *Vaagn, hver*

¹ l. c. S. 108.

Sjæl paa Jord, som sover — synes at kræve, at alle Jordens Beboere burde staa op paa samme Tid som Eleverne i Sorø¹, eller at han ved at prise Søndags-Morgensolens Højtidsglans, ved at tale om Jorden, der for de syngendes Øjne „udsmykker sig med Glansen fra det høje“, medens Morgenstjernen „smiler og forsvinder“ og om Mark, Sø og Skov, der fryder sig i „Himlens Straaleklæder“ afgjort gør de paagældende Salmer uanvendelige paa den forud for dem bestemte Ugedags Morgen, naar det paa denne tilfældigvis er Graavejr eller maaske Regn og Taage. Her vilde han da blive ramt af lignende Hensyn som dem, der engang fik ham selv til at nedlægge Indsigelse mod, at Tirsdags-, Onsdags- og Fredags-salmerne blev benyttede saa sent som Kl. 7³/₄ i Aarets lyse Maa-
neder.

Men ligesom Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler ikke i 1823 vilde tage Digterens Protest tilfølg, saaledes vilde det ogsaa være uberettiget, om man vilde lade en smaalig Kritik af denne Art være afgørende for Bedømmelsen af Morgensalmerne fra 1822. Indtager de ikke nogen høj Rang indenfor Ingemanns Produktion, saa har han dog med dem efter Evne gjort en Indsats i dansk Salmedigtning paa en Tid, der i saa Henseende endnu var gold og begyndte at lide under sin Goldhed, og det af saa meget mere Betydning, som disse Salmer netop ikke var Litteratur, men var bestemte til at synges og straks blev sungne. Ej heller maa det ved deres Vurdering lades ude af Betragtning, at de vel har haft deres Mission indenfor den danske Ungdom, de var skrevet for og hos hvem de blev bevarede — endelig maa det ikke glemmes, at med dem skabtes det første Led i den Række af Aandsværker, som fra 1822 fløj ud over Landet fra det lille midtsjællandske Kulturmidtunkt, eller, som Jens Møller udtrykker det: de var „det gjenoprettede Sorøe-Academies Førstegrøde“.

¹ I Morgensangen: Nu titte til hinanden — er det *alle Jordens Børn*, som slaar Øjnene op paa een Gang. Kritiken har altsaa ikke i Tiden fra 1822 til 1838 advaret Digteren paa dette Punkt.

